

NESTELHÜLSEN – DUTÁ ODĚVNÍ NÁKONČÍ VE STŘEDOVĚKÉ A NOVOVĚKÉ PRAZE

TOMASZ CYMBALAK — SYLVIE SVATOŠOVÁ

Tématem příspěvku jsou archeologické kovové nálezy, které po dlouhou dobu nebyly interpretovatelné. Teprve porovnání s ikonografickými prameny umožnilo spojit tyto drobné předměty stříhané z plechu s určitou a jednoznačnou funkcí ukončovat tkanice, šňůrky a stuhy aplikované na oděvech různých společenských vrstev. Materiálová studie poskytuje přehled o dosavadních nálezech dutých oděvních nákončích získaných v průběhu záchranných archeologických výzkumů v historickém centru hlavního města. Výrobci tkanic, šňůr a řemenů byli dosud v české a moravské odborné literatuře opomíjeni. Příspěvek si klade za cíl přiblížit drobnou, ale důležitou součást výrobního sortimentu těchto úzce specializovaných řemeslníků a široké spektrum jejího použití.

NESTELHÜLSEN – AIGLETS IN MEDIEVAL AND POST-MEDIEVAL PRAGUE

This article is concerned with archaeological small artefacts cut from metal plates. Their for a time uncertain interpretation has been explained by comparison with iconographic sources as aiglets for laces, cords and ribbons applied on garments of various social levels. This material study summarises the finds of aiglets from rescue excavations within the historic centre of Prague. Producers of laces, cords and belts have been neglected in the Czech and Moravian professional literature. This article aims at this small but important part of the products by these narrowly specialised craftsmen and their wide use.

Klíčová slova — oděvní nákončí – Praha – archeologický výzkum – středověký a novověký oděv – móda – řemesla – tkaničky – šňůrky – stuhy

Key words — aiglets – Prague – archaeological excavation – Medieval garment – Post Medieval garment – fashion – crafts – laces – cords – ribbons

Záměrem předkládaného textu je prezentovat soubor dutých oděvních nákončích z území historického jádra Prahy, tvořený výrobky zhotovovanými úzce specializovanými řemeslníky.¹ Několik těchto předmětů bylo v poslední době identifikováno v průběhu zpracování kolekcí barevných kovů z archeologických výzkumů, které v centru hlavního města prováděl odbor archeologie pražského pracoviště Národního památkového ústavu. Záchranné výzkumy probíhající v jádrech historických měst odhalují mnoho pramenů k dějinám jednotlivých měšťanských parcel a jejich obyvatel. Ač se jedná o terénní dokumentaci nebo movitý archeologický materiál, pokaždé jde o ojedinělé svědectví o minulosti zkoumaného místa.²

Soubory předmětů zhotovovaných z barevných kovů nepatří, ve srovnání s jinými materiálovými kategoriemi nálezů vytěžených při archeologických výzkumech, mezi objemově početné. Přesto jejich vypovídací schopnosti týkající se úrovně života nebo obchodních kontaktů tehdejšího obyvatelstva tento rozdíl významně nivelují.

Archivní prameny

Snad nejstarší záznamy o zhotovitelích tkanic v Praze pocházejí z 2. poloviny 14. století. V roce 1365 si jistý Hynek tkaničkář kupuje dům U tří hvězd u kostela sv. Havla na Starém Městě (TOMEK 1866, 123). Nemovitost je možno podle plánů stabilního katastru z roku 1856 ztotožnit s čp. 496, lokalizovaným ve východním úseku severní fronty dnešní Havelské ulice (VLČEK 1996, 340; LAŠŤOVKOVÁ/LAŠŤOVKA 2008, 75). Ze závěru osmé dekády 14. století pocházejí zápisy pojednávající o řemeslnících z Nového Města, kde si v roce 1378 Šimon tkaničkář pořizuje dům v severní části Černé ulice, v blízkém sousedství kostela sv. Michala v Opatovicích (dnes Opatovická čp. 153; TOMEK 1870, 97). V následujícím roce (1379) se majitelem jednoho z domů v jižním úseku dnešní Opletalovy ulice stává Jakub tkaničkář (TOMEK 1870, 290). Lokalizace několika dalších pražských

1 Tkaničkáři nebo tkaničníci, případně šňoraři (šňorečníci) náleželi do širokého spektra řemeslníků zabývajících se textilií či oděvní výrobou a v archivních pramenech jsou označováni jako *praetextarii*, *praetextifices*, *praetextarum operarii*, *schnorer*, *pantler*, *bortner*, *börtler* (TOMEK 1871, 372–374). V německy mluvících zemích zástupce této profese býval pojmenováván jako *der Nestler* (SACHS 1586), v mladším období *Bandmacher* (DOBROVSKÝ 1844, 300). Mezi výrobky, které náležely k jejich širokému výrobnímu spektru, můžeme například uvést pletené tkanice a tkaničky, oděvní šňůry a šňůrky, prýmký, stuhy a textilní šněrovadla.

2 V náleзовých souborech největší podíl tradičně náleží artefaktům spojeným s každodenním provozem domácností. Z pohledu počtu jednotlivých výrobků je v tomto ohledu dominujícím kuchyňský odpad, ve kterém jsou nejpočetněji zastoupeny nálezy kuchyňské nebo stolní keramiky a zvířecích kostí včetně doprovodního dutého stolního skla. Podle funkční a materiálové kategorizace artefaktů zaznamenáváme pak keramiku technickou a stavební, dále výrobky ze železa či vzácněji ze dřeva a kůže. Důležitou úlohu v rámci náleзовého fondu poslední dobou prováděných výzkumů plní rovněž environmentální vzorky.

nemovitostí náležejících nebo pronajímaných tkaničkářům v 14. a 15. století poukazuje na jejich soustředění v jižní části Starého Města a v jeho jižním a jihovýchodním předpolí (obr. 1). O působení řemeslníků, kteří se na území pražských měst specializovali ve výrobě tkanic, jsme rovněž informováni na základě zápisů z let 1424 a 1427 (WINTER 1906, 397, 435; 1909, 642–644).

Z mladších pramenů z počátku 17. století se dozvídáme o rozšíření této profese v rámci království a o stinných stránkách existence jejích zástupců. Jednotliví řemeslníci jsou známi například z Kutné Hory (DAČICKÝ Z HESLOVA 1955, 288, 556) a Chručimí (MATUŠÍKOVÁ/PAZDEROVÁ 2001, 126–137), která ve středověku představovala největší soukenické středisko v Čechách (HOFFMAN 1992, 183).

Stanovení celkového počtu výrobců tkanic, řemenů, šněrovadel nebo šňůr, které ve značné míře byly doplňované nákončími, představuje obtížný úkol. Pro doplnění sortimentu textilních doplňků využívajících tato drobná kování je na místě zmínka o stuhařích, kteří nákončí aplikovali také (WINTER 1909, 635). Podle V. V. Tomka na počátku 15. století své živnosti v Praze provozovalo 18 tkaničníků a 5 stuhařů.

Do doby před polovinou 14. století můžeme ještě zařadit 51 řemenářů (TOMEK 1871, 380–381). Na základě informací shromážděných Z. Wintrem pro období let 1526–1620 můžeme mluvit o několika desítkách takto specializovaných výrobců. Ve středověku mezi tkaničkáři nebo šňůrkaři či šňoraři převládalo české etnikum. V mladším období od počátku 16. do počátku 17. století je již znatelný nárůst německý mluvících řemeslníků, které doplňují nově příchozí z oblastí Flander a Francie (WINTER 1909, 635; LIVA 1937).

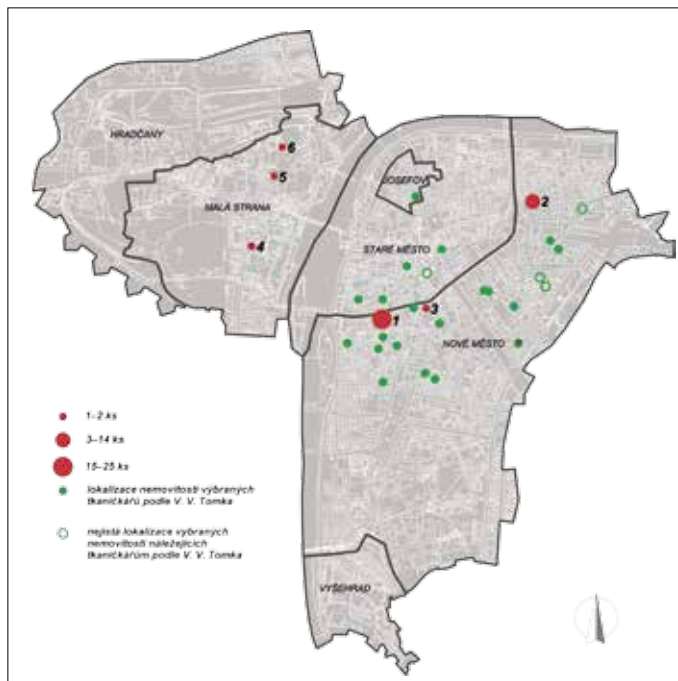
Ikonografie

Dobová ikonografie poskytuje několik příkladů používání či samotné výroby tkanic s dutými nákončími, které byly zachyceny jak ve starším, středověkém, tak v mladším, novověkém, období jejich výroby a používání.

Zajímavou ukázkou představuje erb krakovských měšečníků (*kaletników, miechowników*), jenž je součástí kodexu Baltazara Behema z roku 1505 (TURNAU 1983, 201, obr. 81). Horní část vyobrazení zachycuje postavy muže, šaška a ženy, ve spodní partii najdeme tři štíty, na kterých je znázorněn výrobní sortiment tohoto oboru – měšec, brašna a tkanice nebo prýmký (obr. 2).

Další ilustrace s nákončími pochází z druhé poloviny 16. století a je uvedena v díle *Eygentliche Beschreibung Aller Stände auff Erden* (SACHS 1568). Na rytině Josta Ammana je zobrazena dílna výrobce tkaniček či spíše řemínků nebo šněrovadel. V interiéru jsou znázorněni tři muži provádějící základní pracovní úkony počínaje přípravou kůže, stříháním plechu na nákončí a jejich připevňováním na konce řemínků (obr. 3).

Několik obdobných ilustrací, s více či méně detailními ukázkami výroby tkanic, pochází z pamětních knih norimberských bratří

Obr. 1. Historické jádro Prahy (Pražská památková rezervace) s vyznačením: archeologických lokalit s nálezy nákončí **červeně**; vybraných nemovitostí náležejících tkaničkářům **zeleně** (dle TOMEK 1866; 1870); nejistých lokalizací vybraných nemovitostí náležejících tkaničkářům **prázdný zelený kroužek** (dle TOMEK 1866; 1870).
1 – Palác Národní, Národní-Mikulandská čp. 135/II, ppč. 841, 842, 843, P1-Nové Město;
2 – Palladium, nám. Republiky čp. 1078, 1079/II, ppč. 460, 461;
3 – Národní třída čp. 37/38, P1-Nové Město;
4 – Karmelitská čp. 459, P1-Malá Strana;
5 – Letenská čp. 28–33, P1-Malá Strana;
6 – Valdštejská čp. 154, P1-Malá Strana.
(Z podkladů archeologického odboru NPÚ ÚOP HMP a N. Trachtové zobrazil T. Cymbalak, 2015).

Obr. 2. Erb krakovských měšečníků z kodexu Baltazara Behema (1505; převzato z TURNAU 1983, ryc. 81).

Obr. 3. Jost Amman, 1568: vyobrazení dílny výrobce kožených tkaniček. Rytina (převzato z SACHS 1568; dostupné na <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2b/De_Stände_1568_Amman_042.png>).

Obr. 4. Interiér tkaničkářské dílny z Regensburgu (převzato z WEIGEL 1689).

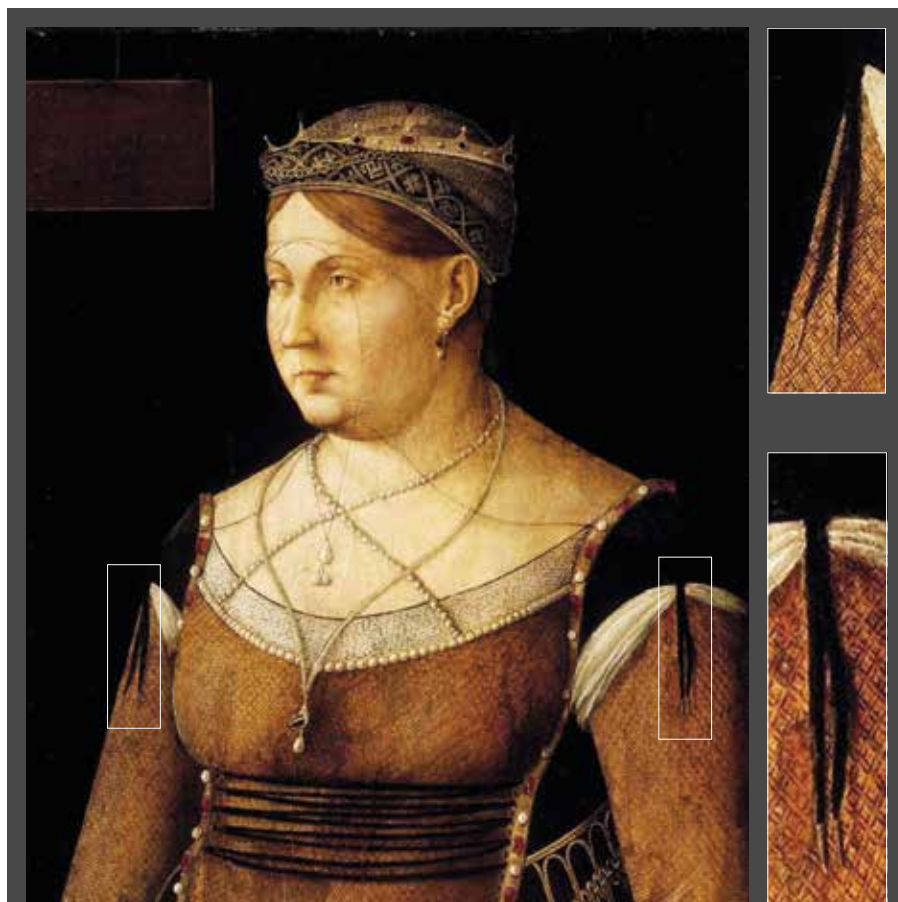

Obr. 5. Sandro Botticelli, kolem r. 1480–1485: Portrét mladého muže. National Gallery, Londýn, dostupné na <<http://thisblueboy.tumblr.com/search/Sandro+Botticelli%2C+Portrait+of+a+Young+Man%2C>>.

(Die Hausbücher). Jednotlivá vyobrazení jsou vročena do let 1425,³ 1536,⁴ 1580,⁵ 1582,⁶ 1610,⁷ 1629⁸ a 1643.⁹

Jiný příklad výroby tkanic představuje mědirytina z roku 1698, na které Christoph Weigel podrobně znázornil vnitřní prostor dílny tkaničkáře (něm. Nestler; WEIGEL 1698). Ilustrace dokumentuje jednotlivé etapy řemeslnické práce včetně výběru používaného nářadí a aplikace samotných nákončí (obr. 4).

Četné příklady používání tkanic, šňůr či stuh s drobnými nákončími jsou patrné na mnoha vyobrazeních dobových evropských mistrů. Shodně s proměnami módních stylů v období středověku až novověku jsou na portrétech (obr. 5–8) či obrazech s žánrovou (obr. 9–11) nebo náboženskou tematikou (obr. 12, 13) doloženy rozličné způsoby využití zde prezentovaných poměrně drobných předmětů. Na základě ikonografie je možno konstatovat, že se jedná o četně se vyskytující výrobky, které byly takřka nedílnou součástí módní kultury bez ohledu na společenské postavení jejich uživatelů.

Obr. 6. Gentile Bellini, kolem r. 1500: Portrét kyperské královny Kateřiny Cornaro. Ukázka renesančních šatů s přívazovanými rukávy. Maďarské národní museum, Budapešť (převzato z KYBALOVÁ 1996, 40, 146).

- 3 Amb. 317.2° Folio 40 recto (Mendel I) [on-line]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-317-40-r>>.
- 4 Amb. 279.2° Folio 25 recto (Landauer I) [on-line]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-279-25-r>>.
- 5 Amb. 279.2° Folio 52 verso (Landauer I) [on-line]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-279-52-v>>.
- 6 Amb. 317b.2° Folio 39 verso (Mendel II) [on-line]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-317b-39-v>>.
- 7 Amb. 317b.2° Folio 79 recto (Mendel II) [on-line]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-317b-79-r>>.
- 8 Amb. 317b.2° Folio 105 verso (Mendel II) [on-line]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-317b-105-v>>.
- 9 Amb. 279.2° Folio 118 recto (Landauer I) [on-line]. [cit. 2015-08-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuernberger-hausbuecher.de/75-Amb-2-279-118-r>>.

Obr. 7. Jan Wierix, 2. polovina 16. století: Portrét malíře Pietera Coeckeho van Aelst. The Metropolitan Museum of Art, New York, dostupné na <<http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/626203>>.

Obr. 9. Neznámý autor, kolem r. 1470–1475: nástěnná malba s loveckou scénou. Kaple sv. Sebastiana v Saint-Étienne-de-Tinée, departement Alpes-Maritimes ležící v regionu Provence, Francie. Dostupné na <<http://www.medieval-fightclub.com/products/Padded-striped-arming-doublet.html>>.

Obr. 8. Mathias Zehender, 1676: František Karel Antonín vévoda z Hohenemsu. Slavnostní barokní oděv s množstvím stužek ukončených drobnými dutými nákončími a zdobenou šňůrou. Městské muzeum a galerie, Polička (převzato z KYBALOVÁ 1997, 98).

Funkce

Duté oděvní nákončí můžeme charakterizovat jako kovové zpevnění konce tkanic, šněrovadel či řemínků, které plnilo praktický i ozdobný doplněk středověkého a novověkého oděvu. Úlohou těchto předmětů bylo, podobně jako dnes, zajistit konce šňůr, stuh a tkanic před pářením a také zpevnit jejich zakončení, což usnadňovalo spojovat jednotlivé části šatstva snazším provlečením skrz předem připravený otvor. Nákončí umožňovala rovněž svazování měšců, brašen či váčků, případně připevňování různých drobných předmětů každodenní potřeby k pasům a opaskům (MUSIL 2011, 28; WINTER 1894, 178).

Obr. 10. Albrecht Dürer, 1519: Sedlák a jeho žena. Rytina. Art Institute of Chicago, Chicago, dostupné na <http://www.backtoclassics.com/gallery/albrechtdurer/the_peasant_and_his_wife_at_the_market/>.

Obr. 11. Pieter Bruegel starší, 1568: Selská svatba. Kunsthistorisches Museum Wien, dostupné na <<http://artboom.info/painting/painting-classics/painting-classics-pieter-bruegel-the-elder.html/attachment/1568-pieter-bruegel-the-elder-the-peasant-wedding-on-wood-114x164-cm>>.

Obr. 12a. Mistr s karafiátem (Maître à l'oeillet), závěr 2. poloviny 15. století: Bičování Krista, detail Pašiji. Musée des Beaux Arts, Dijon (převzato z KYBALOVÁ 2001, 172).

Obr. 12b. Český mistr, před 1500: oltární křídlo s bičováním Krista, Národní Galerie v Praze č. inv. O1429; původně kostel sv. Václava, Praha 2-Nové Město; do r. 1926 farní kostel sv. Vojtěcha v Jilově u Prahy (převzato z PEŠINA 1950, 113, obr. 77).

Obr. 13. Carlo Crivelli, 1493: Sv. Roch. Wallace Collection, Londýn, dostupné na <<http://www.backtoclassics.com/gallery/carlocrivelli/stroch/>>.

S ohledem na skutečnost, že se jednalo o výrobek zhotovovaný z barevného kovu, můžeme také mluvit o jeho ozdobné úloze. Ta byla posilována tordováním nebo rytím jednoduchých ornamentů do tenkého plechu, ze kterého byla nákončí

vyráběna (obr. 14). Spojení s barevnými a bohatě zdobenými šňůrami, franclemi, pasomany, řemeny a stuhami, na jejichž konce byla nákončí připevňována, ještě ve větší míře zesilovalo celkový estetický dojem a zdobnost oděvu (WINTER 1894, 426).

Malé rozměry často kónických nákončí – délka převážně 40 až 50 mm a jejich vnitřní průměr oscilující kolem 1–1,5 mm – poukazují na oblast jejich použití. Ve 14. století, kdy podle tehdejší módy bylo populární šatstvo, které mělo přiléhat těsně k tělu, bylo šněrování velmi často aplikované (KYBALOVÁ 2001, 165).¹⁰ Tkanice, šňůrky či drobné řemeny se zpevněnými konci byly tehdy nezbytné a – jak dokládá dobová ikonografie – nejčastěji používané pro přivazování kalhotových límců ke kabátcům nebo k vestám. Bezpochyby také sloužily ke svazování nebo přivazování rukávů, nohavic nebo šněrování svrchních dílů oděvů (korzetů, živůtků, laclů). Pro mladší, novověkou, periodu je, ve shodě s tehdy platnými módními zvyky, znatelný posun k téměř čistě ozdobné úloze těchto předmětů (obr. 15).

Výroba dutého oděvního nákončí

K výbavě dílny tkaničkáře nebo šňůrkaře či šněrovadelníka náleželo několik důležitých a nezbytných nástrojů a dalšího doplňujícího náčiní. Pokud pro zhotovení výsledného výrobku byla nutná příprava kůže nebo šňůrek,¹¹ které se vyráběly z textilních materiálů (lnu, vlny, hedvábí, později bavlny), bylo v provozu zapotřebí více řemeslníků.¹² Ti používali horizontální, vertikální nebo destičkový stávek, případně rám pro splétání tkanic, šňůr, stuh či port a nejpravděpodobněji dřevěné kádě pro barvivo. Další, nepříliš komplikované, nicméně ve spojitosti se zde prezentovanými nálezy zásadní pomůcky představovaly vroubkovaná kovadlina, kladivo, nůžky na plech, případně rydlo a průbojník, jež se používaly v poslední etapě výroby (obr. 3, 4).

Připevňování nákončí k řemínkům, tkanicím či šněrovadlům bylo prováděno dvěma způsoby. V prvním případě aplikace probíhala stočením a následným sklepnutím předem připraveného plíšku ve tvaru protáhlého lichoběžníku kolem jejich konce.¹³ Druhý způsob byl téměř totožný a lišil se prodáváním už připevněného nákončí tenkým hřebíkem či průbojníkem a spojením nýtem (SCHLENKER 2007, 50). Stopy tohoto úkonu jsou doloženy na několika nalezených nákoncích (obr. 16).

Archeologické nálezy

Jak již bylo v úvodu řečeno, předměty z barevných kovů nepředstavují dominující složku nálezo- vých fondů z archeologických výzkumů středověkých a novověkých lokalit. Proto jsou nákončí tkanic v rámci jednotlivých kolekcí vzácná, ne-li ojedinělá. Až na sporadické příspěvky (PROCHÁZKA 1990; MUSIL 2011) se česká a moravská odborná literatura problematikou drobných nálezů z barevných kovů z období středověku a novověku (s výjimkou mincí) příliš nezabývala.¹⁴ Kupříkladu v sousedním Německu byl tento druh artefaktů identifikován již před několika lety (SCHLENKER 2007, 49–53).

Obr. 14. Praha 1-Malá Strana, Letenská ulice čp. 28–33/III, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2006/12. Rytím zdobené nákončí, č. inv. 2006/12-826 (foto M. Kalíšek, 2015).

Obr. 15. Frans Hals, mezi 1633–1637: The Company of Reynier Real – výřez. Ukázka mužského oděvu z doby baroka. Rijksmuseum Amsterdam, dostupné na <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/87/Frans_Hals-%2C_De_magere_compagnie.jpg>.

¹⁰ Starší doklady použití drobných válcovitých až kónických nákončí jako koncovek oděvních šňůr nebo řemenů pochází například z Anglie, a to již ze 7. století. O něco mladší nález z 12. století je znám z Hóxteru v severním Porýní-Vestfálsku (KRABATH 2001, 228).

¹¹ Barvení a stříhání usně, případně splétání šňůr do požadované tloušťky a jejich následné barvení.

¹² Není ovšem vyloučeno, že jednotlivé etapy výroby finálního produktu byly prováděny na několika oddělených místech nebo u různých specialistů, a tkaničkář představoval pouze poslední článek v tomto procesu.

¹³ Tenký plech pro výrobu dutých nákončí či přímo samotné hotové výrobky byly vyráběny jinými specializovanými řemeslníky, případně byly dováženy z jiných výrobních center střední Evropy, například z Norimberku (MUSIL 2011, 25).

¹⁴ V tomto kontextu zajímavé a přínosné poznatky poskytují výzkumy pohřebišť. V jejich rámci, výjma kosterních pozůstatků, prakticky jedinou blíže analyzovanou kategorií nálezů představují šperky s devocionáliemi a součástmi oděvní výbavy (např. OMEKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2009a; 2009b; 2011; OMEKA/ŠLANCAROVÁ 2013; OMEKA/ŘEBOUNOVÁ 2015).

Obr. 16. Dutá oděvní nákončí s jisticím otvorem:

a – Praha 1-Nové Město, nám. Republiky ppč. 460–461, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2003/01, č. inv. 2003/01-8039 (foto T. Cymbalak, 2015);
b – Praha 1-Malá Strana, Valdštejnská ulice čp. 154/III, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2003/03, č. inv. 2003/03-447;
c – Praha 1-Nové Město, Národní–Mikulandská ppč. 841, 842, 843, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2013/33, č. inv. 2013/33-E03-010 (foto M. Kalíšek, 2015)
d – Praha 1-Nové Město, nám. Republiky ppč. 460–461, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2003/01, č. inv. 2003/01-89, novověké duté oděvní nákončí s jisticím otvorem, tvarovým členěním a stříbrným povrchem (foto T. Cymbalak, 2015).

Obr. 17. Praha 1-Nové Město, nám. Republiky ppč. 460–461, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2003/01. Pozdně středověké(?) duté oděvní nákončí s rostlinným ornamentem, č. inv. 2003/01-1864 (foto T. Cymbalak, 2015).

Obr. 18. Praha 1-Nové Město, Národní–Mikulandská ppč. 841, 842, 843, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2013/33. Novověké duté oděvní nákončí se spletenou šňůrkou, č. inv. 2013/33-H06-007 (foto M. Kalíšek, 2015).

Obr. 19. Praha 1-Nové Město, Národní–Mikulandská ppč. 841, 842, 843, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2013/33. **a** – duté oděvní nákončí zdobené tordováním plechu, č. inv. 2013/33-O03-012; **b** – duté oděvní nákončí zdobené rytím plechu, č. inv. 2013/33-M09-005; **c** – duté oděvní nákončí zdobené tordováním plechu, č. inv. 2013/33-O07-036 (foto M. Kalíšek, 2015).

Obr. 20. Praha 1-Nové Město, nám. Republiky ppč. 460–461, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2003/01. Menší soubor dutých oděvních nákončí nalezených ve střední části původní měšťanské parcely, č. inv. 2003/01-3458a-e (foto T. Cymbalak, 2015).

Obr. 21. Praha 1-Nové Město, Národní–Mikulandská ppč. 841, 842, 843, výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2013/33. Plocha výzkumu se sítí archeologických sond **šedě**; s vyznačením původních gotických sklepů **šrafou červenou, modrou a zelenou**; s vyznačením rekonstruovaných hranic jednotlivých měšťanských nemovitostí **zeleně přerušovaně** (podle Tomek 1892); studen a odpadních jímek. Místa nálezů dutých oděvních nákončí středověkého a novověkého stáří znázorňují **červené kroužky**. (Zpracovali E. Dítmar, M. Kalíšek a T. Cymbalak, 2015.)

Malé rozměry a protáhlý kuželovitý tvar popisovaných předmětů jsou patrně hlavní příčinou obtíží jejich správné interpretace a funkčního zařazení. Za překážku můžeme též považovat deformaci či fragmentární dochování. V situacích, kdy v průběhu terénních prací jsou nalézány početnější soubory menších výrobků, například špendlíků, se nezdá, že by detekce nákončí měla být problémem. Proto se domníváme, že zde prezentované artefakty představují „neidentifikovatelnou“ položku, která v nálezových inventářích archeologických výzkumů je zařazovaná do kategorie *varia*.

Dosud nejpočetnější kolekce nákončí z Prahy pochází z lokality Palác Národní (obr. 1: 1; ppč. 841, 842, 843, čp. 135/II) v severozápadní části jižní poloviny Nového Města (CYMBALAK/DEJMAL 2014). V průběhu záchranného archeologického výzkumu tří parcel u křižovatky Národní třídy a Mikulandské ulice bylo celkem nalezeno 23 nákončí. Převažující část zde objeveného souboru (14 kusů) byla prostřednictvím doprovodných movitých nálezů včetně mincí datovatelná do závěru vrcholného až počátku pozdního středověku (polovina 14.–15. století). Mladší artefakty (9 kusů) byly na základě stratigrafických situací a mincovních ražeb zařazeny do novověké periody (17. století).¹⁵

¹⁵ Autoři tímto děkují Jiřímu Militkému za předběžné určení mincovních nálezů.

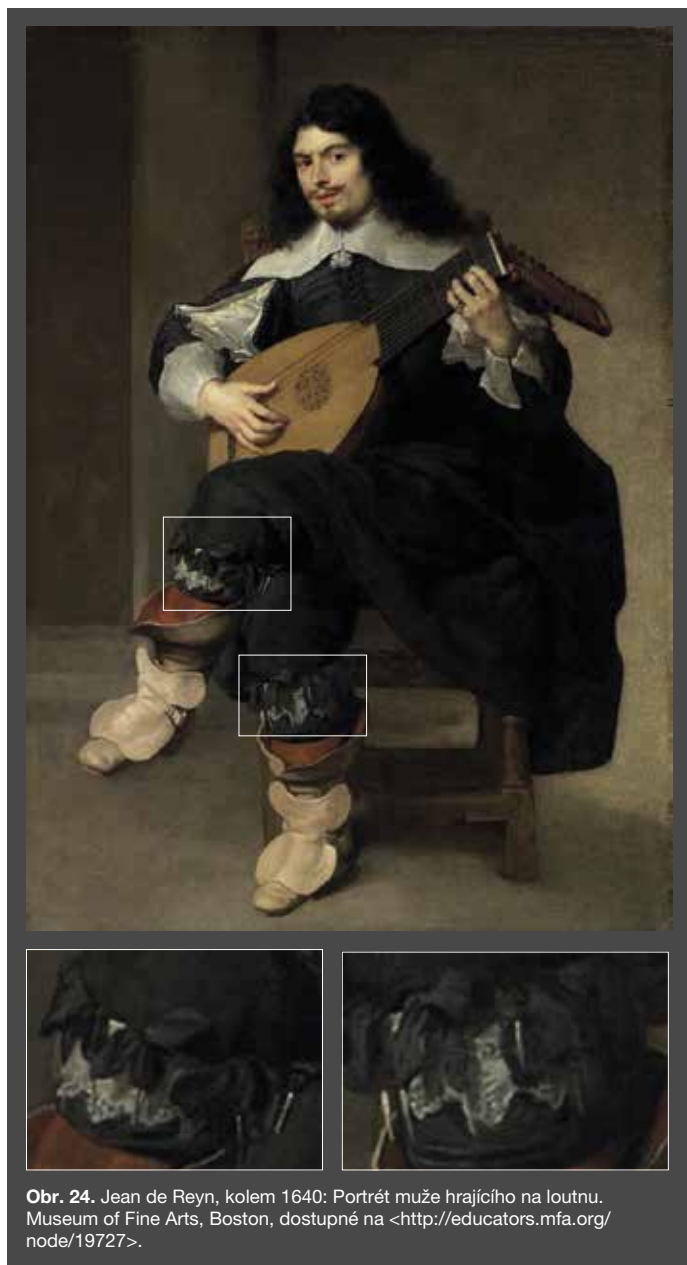
Exempláře z lokality Palác Národní ve většině případů postrádají jakékoli zdobení. Pouze na povrchu tří nákončí z období novověku byl zjištěn ornament (obr. 19). Délka artefaktů středověkého stáří se pohybuje v rozmezí 22 až 60 mm, jejich vnitřní průměr dosahuje 0,5 až 2 mm. Novověké nálezy mají délku 27–75 mm a jejich průměr kolísá mezi 0,5 až 1,5 mm. Uvnitř dvou mladších nákončí byla zjištěna rezidua textilních vláken a v jednom případě také spletená šňůrka (obr. 18).¹⁶ U jednoho exempláře z daného souboru byl shledán malý jisticí otvor (obr. 16c).¹⁷ Nálezové situace, ze kterých byly vyzvednuty zmiňované artefakty, můžeme charakterizovat jako kontexty vzniklé v důsledku antropogenní činnosti obyvatel jednotlivých městských částí. Jako zajímavost můžeme uvést, že žádný z nálezů nebyl objeven ve studni nebo jímce. Všechny předměty pocházejí ze středních částí původních osmi parcel, které ve středověkém období obývali řemeslníci (obr. 21). V novověké periodě zdejší domy obývali měšťané a šlechta.¹⁸ Jak se zdá, uvedená lokalizace nálezů je těsně spojena s vyšší frekvencí těchto partií pozemků a zde probíhajícími postdepozicičními procesy.

16 Tato zjištění prokazují, že malý průměr nákončí těsně korespondoval s tloušťkou provázků a tkanic, na které byla připevňována.

17 Analogické otvory byly zjištěny u několika dalších nálezů z Prahy (obr. 16) a představují doklad jednoho z úkonů, který v rámci výrobního procesu tkanic měl zajišťovat kovové nákončí před ztrátou (SCHLENKER 2007, 50).

18 Analýzu majetkových vztahů a archivních rešerší plochy výzkumu naposledy provedl M. MUSÍLEK (2015), dříve se tímto tématem zabývali Jan MUK (1967) a zpracovatelé stavebněhistorického průzkumu SÚRP MO (JEČNÝ/JAREŠOVÁ 1959; LANCINGER 1967; LANCINGER/NOVOSADOVÁ 1967).

Několik dalších analyzovaných předmětů bylo zjištěno archeologickým výzkumem na ploše současného obchodního komplexu Palladium na náměstí Republiky.¹⁹ Mezi čtrnácti doposud identifikovanými nálezy vynikají zejména dva vzácné výrobky – se stříbrným povrchem (obr. 16d) a rostlinným ornamentem (obr. 17).

Tři nákončí byla rovněž objevena během výzkumů při terénních pracích na Malé Straně,²⁰ další dva exempláře byly nalezeny v souvislosti s výzkumem parcely č. 723 na Novém Městě.²¹

Závěr

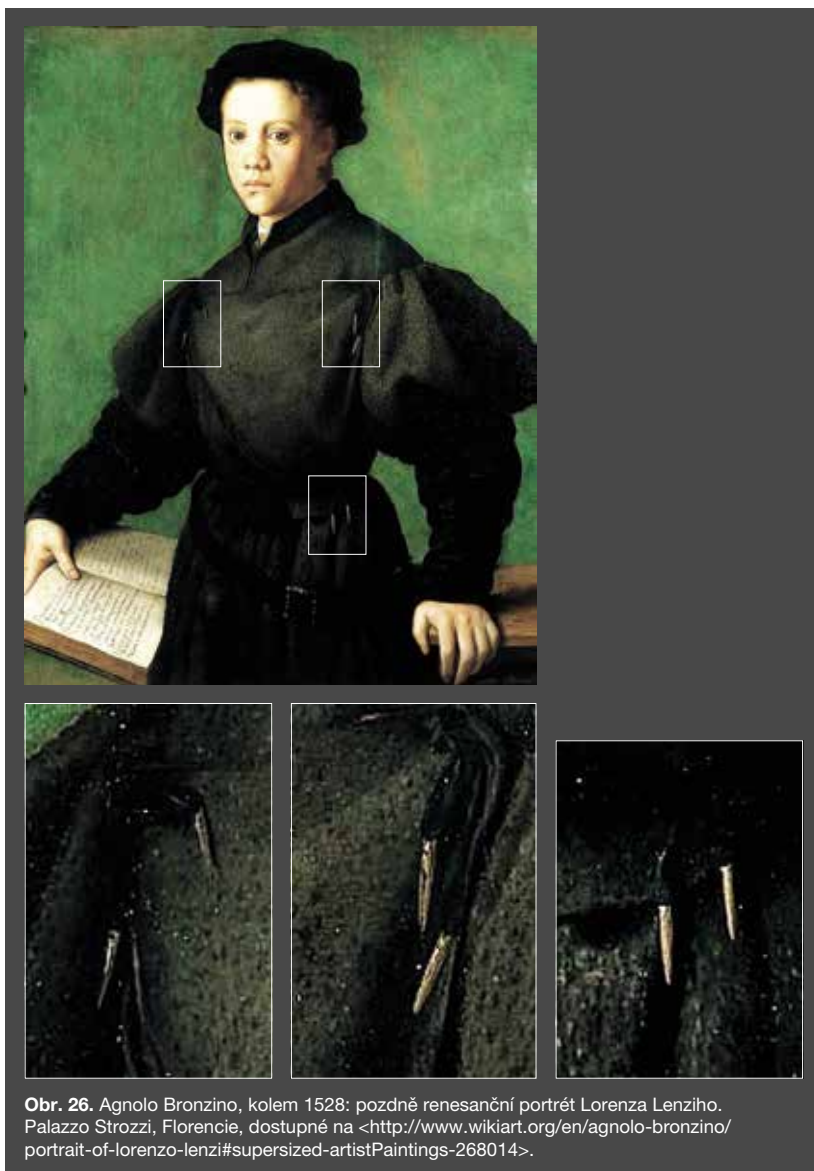
Podle provedeného rozboru dostupných archeologických nálezů a jejich komparace s ikonografickými prameny je možno konstatovat, že oděvní nákončí byla ve 14. a 15. století používána jako účelový prvek šatstva umožňující spojování jeho jednotlivých dílů (kabátec, nohavice, rukávy, poklopec, např. obr. 9, 12). V mladší periodě jejich výskytu (16.–17. století) je již

19 Výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2003/01, nám. Republiky ppč. 460, 461, pod vedením J. Podlisky, M. Omelky a J. Havrdy.

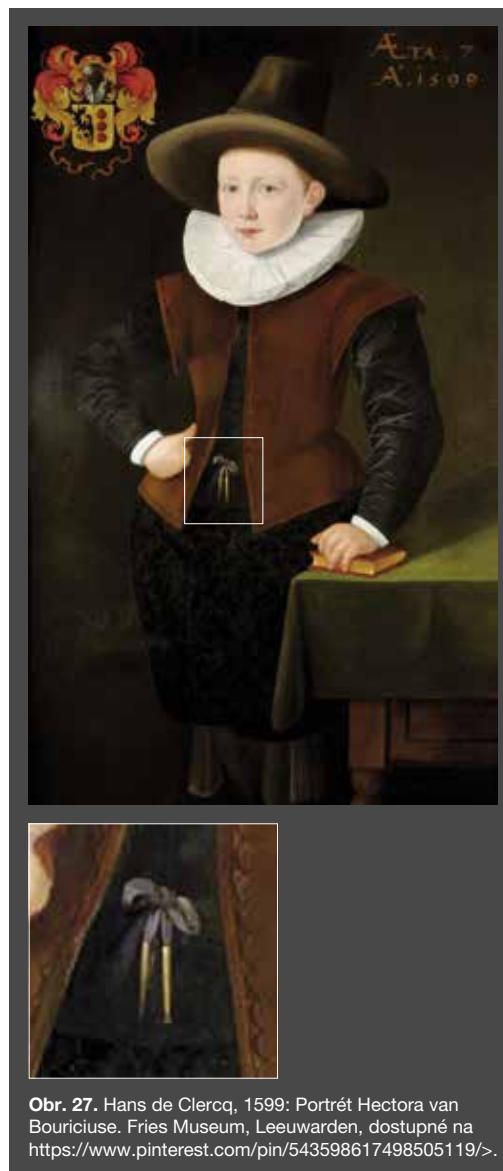
20 Výzkumy NPÚ ÚOP HMP, č. 2006/12 v Letenské ulici čp. 28–33/III pod vedením J. Čihákové; č. 2003/20 v Karmelitské ulici čp. 459/III pod vedením J. Havrdy a M. Trymla a č. 2003/03 ve Valdštejské ulici čp. 154/III pod vedením J. Čihákové a M. Wallisové.

21 Výzkum NPÚ ÚOP HMP č. 2000/25 na Národní třídě čp. 37/38 pod vedením J. Podlisky a M. Wallisové.

Obr. 26. Agnolo Bronzino, kolem 1528: pozdně renesanční portrét Lorenza Lenziho. Palazzo Strozzi, Florencie, dostupné na <<http://www.wikiart.org/en/agnolo-bronzino/portrait-of-lorenzo-lenzi#supersized-artistPaintings-268014>>.

Obr. 27. Hans de Clercq, 1599: Portrét Hectora van Bouriciuse. Fries Museum, Leeuwarden, dostupné na <https://www.pinterest.com/pin/543598617498505119/>.

zřetelné zvyšování důležitosti estetického dojmu oděvu, které je patrné v hojném zastoupení různorodých doplňků a ozdob (obr. 15). Mezi ně patřily rovněž stuhy, šňůry a tkanice, na jejichž konce byla připevňována někdy zdobená nákončí (obr. 8, 14, 16d; 22–25). Neznamenalo to však, že od jejich účelového používání bylo odstoupeno, na což poukazují příklady novověké malby (obr. 26, 27).

V souboru nákončí z Prahy byla zjištěna absence předmětů větších rozměrů (více než 10 cm) a zkoumané exempláře, až na výjimky (nález z výzkumu na náměstí Republiky), postrádají složitou výzdobu. Z tohoto důvodu je možno prezentované předměty charakterizovat jako všednější varianty nákončí, které se dají spojovat s méně výstavním oděvem odpovídajícím sociálnímu složení zdejšího obyvatelstva. Bohatá ikonografická základna dokládá, že tkanice a kovová zpevnění jejich konců představovaly nezbytnou součást středověkého a novověkého oděvu bez ohledu na sociální zařazení jejich uživatelů.

Stanovení původní funkce dosud neidentifikovatelných drobných archeologizovaných kovových předmětů může být podnětem k revizi nálezového fondu ze středověkých a raně novověkých nálezových situací.

PRAMENY

- HAUSBUCH der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung, 1425–1799. Dostupné na <<http://www.nuernberger-haus-buecher.de/index.php?do=page&mo=2>> [vid. 2015-08-25].
- HAUSBUCH der Landauerschen Zwölfbrüderstiftung, 1511–1806. Dostupné na <<http://www.nuernberger-haus-buecher.de/index.php?do=page&mo=2>> [vid. 2015-08-25].
- SACHS 1568 — Hans SACHS: Eygentliche Beschreibung aller Stände auff Erden, hoher und nidriger, geistlicher und weltlicher, aller Künsten, Handwercken und Händeln. Durch d. weiterümpften Hans Sachsen gantz fleissig beschrieben u. in teutsche Reimen gefasset. Frankfurt am Main 1568. Dostupné na <https://de.wikisource.org/wiki/Eygentliche_Beschreibung_Aller_St%C3%A4nde_auff_Erden:Der_Nestler> [vid. 2015-08-25].
- WEIGEL 1698 — Christoph WEIGEL: Abbildung Der Gemein-Nützlichen Haupt-Stände Von denen Regenten Und ihren So in Friedens-als Kriegs-Zeiten zugeordneten Bedienten an, biß auf alle Künstler Und Handwerker. Regensburg 1698. Dostupné na <<http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/88/1043/0/>> [vid. 2015-08-25].

LITERATURA

- CYMBALAK/DEJMAL 2014 — Tomasz CYMBALAK / Miroslav DEJMAL: Archeologický výzkum proluky a domu čp. 135 na nároží Národní a Mikulandské ulice, Praha 1-Nové Město (p.č. 841, 842, 843; ZAV č. 2013/33). In: Archeologické výzkumy v Čechách 2013 (sborník referátů z informačního kolokvia). Zprávy České archeologické společnosti, supplementum 93, Praha 2014, 34–35.
- DAČICKÝ Z HESLOVA 1955 — Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA: Paměti. In: Mikuláš Dačický z Heslova. Prostopravda. Paměti. (= Živá díla minulosti, sv. 9), Eduard Petrů / Emil Pražák (eds), Praha 1955.
- DOBROVSKÝ 1844 — Josef DOBROVSKÝ: Deutsch-böhmischen Wörterbuch. Prag 1844.
- HOFFMAN 1992 — František HOFFMAN: České město ve středověku. Praha 1992.
- JEČNÝ/JAREŠOVÁ 1959 — Hubert JEČNÝ / Alena JAREŠOVÁ: Dějiny budovy. In: Praha 1-Nové Město, čp. 137/II. Stavebněhistorický průzkum a dokumentace se směrnici pro asanaci. Dobroslav Líbal a kol., strojopis (= pasportizace SÚRPMO), Praha 1959, 1–6. Uloženo: dokumentační fondy NPÚ ÚOP HMP, č. 1311.
- KRABATH 2002 — Stefan KRABATH: Die hoch- und spätmittelalterlichen Buntmetallfunde nördlich der Alpen. Eine archäologisch-kunsthistorische Untersuchung zu ihrer Herstellungstechnik, funktionalen und zeitlichen Bestimmung. (= Internationale Archäologie, vol. 63), Rahden/Westf. 2002.
- KYBALOVÁ 1996 — Ludmila KYBALOVÁ: Dějiny odívání. Renesance. Praha 1996.
- KYBALOVÁ 1997 — Ludmila KYBALOVÁ: Dějiny odívání. Barok a rokoko. Praha 1997.
- KYBALOVÁ 2001 — Ludmila KYBALOVÁ: Dějiny odívání. Středověk. Praha 2001.
- LANCINGER 1967 — Luboš LANCINGER: Dějiny budovy. In: Praha 1-Nové Město, čp. 136/II. Stavebněhistorický průzkum. Eduard Stach a kol., strojopis (= pasportizace SÚRPMO), Praha 1967, 1–7. Uloženo: dokumentační fondy NPÚ ÚOP HMP, č. 2025.
- LANCINGER/NOVOSADOVÁ 1967 — Luboš LANCINGER / Olga NOVOSADOVÁ: Dějiny budovy. In: Praha 1-Nové Město, čp. 135/II. Stavebněhistorický průzkum. Eduard Stach a kol., strojopis (= pasportizace SÚRPMO), Praha 1967, 1–8. Uloženo: dokumentační fondy NPÚ ÚOP HMP, č. 2024.
- LAŠŤOVKOVÁ/LAŠŤOVKA 2008 — Barbora LAŠŤOVKOVÁ / Marek LAŠŤOVKA: Plán Prahy a Vyšehradu na základě mapování stabilního katastru (1856). (= Documenta Pragensia Monographia, sv. 23), Praha 2008.
- LÍBA 1937 — Václav LÍBA: Seznamy pražských novoměstšanů za léta 1618–1653. Praha 1937.
- MATUŠÍKOVÁ/PAZDEROVÁ 2001 — Lenka MATUŠÍKOVÁ / Alena PAZDEROVÁ: Soupis poddaných podle víry z roku 1651: Chrudimsko 1. Praha 2001.
- MUK 1967 — Jan MUK: Národní třída a budovy v ní zbořené v roce 1966. Staletá Praha 3, 1967, 86–90.
- MUSIL 2011 — Jan MUSIL: Raně novověké kovové článkové ženské opasky (tzv. Brautgürtel). Východočeský sborník historický 20, 2011, 21–52.
- MUSÍLEK 2015 — Martin Musílek: Standardní nedestruktivní stavebněhistorický průzkum. Dějiny objektu – historická rešerše. Praměny, plány, ikonografie, edice pramenů, literatura. Dům čp. 135/II Šöönkirchovský palác. Domovní blok č. 1113 mezi ulicemi Národní, Mikulandská, Ostrovní, Voršílská. Rukopis. Uloženo: dokumentační fondy archeologického odboru NPÚ ÚOP HMP.
- NACHTMANNOVÁ 2012 — Alena NACHTMANNOVÁ: Mezi tradicí a módou. Odívání v Čechách od renesance k baroku. Praha 2012.
- OMELKA/ŘEBOUNOVÁ 2015 — Martin OMELKA / Otakara ŘEBOUNOVÁ: Rozbor hrobových nálezů duchovní povahy z novověkého pohřebiště u kostela sv. Maří Magdalény v Plzni. In: Od špitálu ke galerii... Archeologické poznání vývoje lokality „U Zvonu“ v Plzni. Veronika Dudková / Jiří Orna (eds), Plzeň 2015, 78–99.
- OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2009a — Martin OMELKA / Otakara ŘEBOUNOVÁ / Věra ŠLANCAROVÁ: Soubor křížků ze zaniklého hřbitova při kostelu sv. Jana v Oboře (Praha 1-Malá Strana). 1. Obecné formy kříže. Archeologie ve středních Čechách 13, 2009/2, 1001–1083.
- OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2009b — Martin OMELKA / Otakara ŘEBOUNOVÁ / Věra ŠLANCAROVÁ: Poznámky k pohřební výbavě a její symbolický význam pro obyvatele barokních Čech a Moravy. Archaeologia historica 39, 2009, 591–602.

- OMELKA/ŘEBOUNOVÁ/ŠLANCAROVÁ 2011 — Martin OMELKA / Otakara ŘEBOUNOVÁ / Věra ŠLANCAROVÁ: Špendlík – před hradbou a za hradbou. *Archaeologia historica* 31, 2011/2, 523–540.
- OMELKA/ŠLANCAROVÁ 2013 — Martin OMELKA / Věra ŠLANCAROVÁ: Nálezy šperků, devocionálií a součástí oděvu z kostela svatého Jakuba v Jihlavě. *Archeologické výzkumy na Vysočině* 3, 2013/1, 75–132.
- PEŠINA 1950 — Jaroslav PEŠINA: Česká malba pozdní gotiky a renesance. *Deskové malířství 1450–1550*. Praha 1950.
- PROCHÁZKA 1990 — Rudolf PROCHÁZKA: Kovové předměty z výbavy středověkého měšťana z výzkumu v Brně – Pekařské ulici. *Archaeologia historica* 15, 1990, 99–109.
- RUTH 1903 — František RUTH: *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*. Díl I. Praha 1903.
- SCHLENKER 2007 — Björn SCHLENKER: Archäologie am Elternhaus Martin Luthers. In: *Luther in Mansfeld. Forschungen am Elternhaus des Reformators*. *Archäologie in Sachsen-Anhalt* 6, 2007, 17–112.
- TOMEK 1866 — Václav Vladivoj TOMEK: *Základy starého místopisu Pražského I. Staré město Pražské*. Praha 1866.
- TOMEK 1870 — Václav Vladivoj TOMEK: *Základy starého místopisu Pražského II. Nové město Pražské*. Praha 1870.
- TOMEK 1871 — Václav Vladivoj TOMEK: *Dějepis města Prahy II*. Praha 1871.
- TOMEK 1892 — Václav Vladivoj TOMEK: *Mapy Staré Prahy*. Praha 1892.
- TURNAU 1983 — Irena TURNAU: *Polskie skórnictwo*. Wrocław 1983.
- VLČEK 1996 — Pavel VLČEK ET AL.: *Umělecké památky Prahy. Staré Město – Josefov*. Praha 1996.
- WINTER 1894 — Zikmund WINTER: *Dějiny kroje v zemích českých od počátku století XV. až po dobu bělohorské bitvy*. Praha 1894.
- WINTER 1906 — Zikmund WINTER: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha 1906.
- WINTER 1909 — Zikmund WINTER: *Řemeslnictvo a živnosti v Čechách v XVI. věku (1526–1620)*. Praha 1909.

SUMMARY

Analysis of an assemblage of available archaeological finds and their comparison with the iconographic evidence indicate that the aiglets were in the 14th and 15th centuries used as a utilitarian item of the garment enabling connection of individual parts (coat, leggings, sleeves, fly). In the later period, in 16th–17th century, the esthetical impression is clearly more emphasized as noticeable in the greater quantity of diverse accessories and decorations, including ribbons, cords and laces, occasionally with decorated aiglets fitted to them. However that does not mean that their utilitarian purpose has been abandoned as shown on examples depicted in Post Medieval paintings.

Artefacts of a larger size (above 10 cm) are missing in the assemblage of aiglets from Prague, and the analysed exemplars lack complex decoration (with the exception of the finds from the excavation at the Republic Square). The presented artefacts can be therefore characterised as casual versions of aiglets, which can be connected with less quality garment corresponding with the social levels of the local inhabitants. Rich iconographic evidence shows that laces and metal reinforcement of their ends was an indispensable part of the Medieval and Post-Medieval garment regardless the social level of their users.

Fig. 1. Historic centre of Prague (Prague Heritage Reserve) with marked: archaeological sites with aiglets finds in **red**; selected houses belonging to lace makers (after TOMEK 1866; 1870) in **green**; uncertain sites of selected houses belonging to lace makers (after TOMEK 1866; 1870) in **green circle**. **1** – Pallace Národní, Národní – Mikulandská, no. 841, 842, 843, P1-New Town; **2** – Palladium, Republic Square, no. 640, 641; **3** – Národní Avenue, no. 37/38, P1-New Town; **4** – Karmelitská, no. 459, P1-Malá Strana; **5** – Letenská, no. 28–33, P1-Malá Strana; **6** – Valdštejnská, no. 154, P1-Malá Strana (depicted by T. Cymbalak, 2015).

Fig. 2. Coat of arms of the Krakowian pouch makers in the Codex of Baltazar Behem (1505; copied from TURNAU 1983, ryc. 81).

Fig. 3. Jost Amman, 1568: Depiction of the workshop of leather shoe laces (copied from Sachs 1568). Available on <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2b/De_Stände_1568_Amman_042.png>.

Fig. 4. Interior of a lace makers' workshop in Regensburg (copied from WEIGEL 1689).

Fig. 5. Sandro Botticelli, round 1480–85: Portrait of a young man. National Gallery, London. Available on <<http://thisblueboy.tumblr.com/search/Sandro+Botticelli%2C+Portrait+of+a+Young+Man%2C>>.

Fig. 6. Gentile Bellini, round 1500: Portrait of a Cypriot Queen Catherine Cornaro. Renaissance dress with tied sleeves. The Hungarian National Museum, Budapest (copied from KYBALOVÁ 1996, 40, 146).

Fig. 7. Jan Wierix, 2nd half of the 16th century: portrait of the painter Pieter Coecke van Aelst. The Metropolitan Museum of Art, New York. Available on <<http://www.metmuseum.org/collection/the-collection-online/search/626203>>.

Fig. 8. Mathias Zehender, 1676: Franz Karl Anton, count of Hohenems. Festive Baroque garment with a number of ribbons finished with tiny aiglets and a decorated cord. The Town Museum and Gallery Polička (copied from KYBALOVÁ 1997, 98).

Fig. 9. Unknown author, round 1470–1475: wall painting with a hunting scene. Chapel of St. Sebastian in Saint-Étienne-de-Tinée, Côte d'Azur, France. Available on <<http://www.medieval-fightclub.com/products/Padded-striped-arming-doublet.html>>.

Fig. 10. Albrecht Dürer, 1519: Peasant and his wife. Engraving. Art Institute of Chicago, Chicago. Available on <http://www.backtoclassics.com/gallery/albrechtdurer/the_peasant_and_his_wife_at_the_market/>.

Fig. 11. Pieter Bruegel the Elder, 1568: The Peasant Wedding. Kunsthistorisches Museum, Vienna Available on <<http://artboom.info/painting/painting-classics/painting-classics-pieter-bruegel-the-elder.html/attachment/1568-pieter-bruegel-the-elder-the-peasant-wedding-on-wood-114x164-cm>>.

Fig. 12a. Master with a carnation (Maître à l'oeillet), end of 2nd half of the 15th century: Whipping of Christ, detail of Passion. Musée des Beaux Arts, Dijon (copied from KYBALOVÁ 2001, 172).

Obr. 12b. Czech Master, before 1500, altar wing with The Flagellation of Christ, National Gallery in Prague No. O1429, until 1926 parochial church of St. Vojtěch/Adalbert in Jilové u Prahy; originally the church of St. Wenecelas, Prague 2-New Town (derived from PEŠINA 1950, 113, fig.77).

Fig. 13. Carlo Crivellio, 1493: St. Rochus. Wallace Collection, London. Available on <<http://www.backto-classics.com/gallery/carlocrivelli/stroch/>>.

Fig. 14. Prague 1-Malá Strana, Letenská ulice no. 28–33/III, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2006/12. An aiglet decorated by engraving, inv. no. 2006/12-826 (photo M. Kalíšek, 2015).

Fig. 15. Frans Hals, 1633–1637: The Company of Reynier Real – a section of the painting. An example of a male Baroque garment. Rijksmuseum, Amsterdam. Available on <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/87/Frans_Hals%2C_De_magere_compagnie.jpg16>.

Fig. 16. An aiglets with a securing hole: **a** – Prague 1-New Town, Republic Square no. 460–461, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2006/01. An aiglet with a securing hole, inv. no. 2003/01-8039; **b** – Prague 1-Malá Strana, Valdštejnská Street no. 154/III, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2003/03; **c** – Prague 1-New Town, Národní-Mikulandská no. 841, 842, 843, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2013/33, inv. no. 2013/33-E03-010 (photo T. Cymbalak, 2015); **d** – Prague 1-New Town, Republic Square no. 460–461, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2003/01, inv. no. 2003/01-89, post Medieval aiglet with a securing hole, shape segmentation and silver surface (photo T. Cymbalak, 2015).

Fig. 17. Prague 1-New Town, Republic Square no. 460–461, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2003/01. Late Medieval (?) aiglet with vegetable ornament, inv. no. 2003/01-1864 (photo T. Cymbalak, 2015).

Fig. 18. Prague 1-New Town, Národní-Mikulandská no. 841, 842, 843, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2013/33. Post Medieval aiglet with a plaited cord, inv. no. 2013/33-H06-007 (photo M. Kalíšek, 2015).

Fig. 19. Prague 1-New Town, Národní-Mikulandská no. 841, 842, 843, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2013/33. **a** – aiglet decorated by torsion of the tin, inv. no. 2013/33-O03-012; **b** – aiglet decorated by engraving on the tin, inv. no. 2013/33-M09-005; **c** – aiglet decorated by torsion of the tin, inv. no. 2013/33-O07-036 (photo M. Kalíšek, 2015).

Fig. 20. Prague 1-New Town, Republic Square no. 460–461, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2003/01. Small assemblage of aiglets found in the central area of the originally burgher plot, inv. no. 2003/01-3458a-e (photo T. Cymbalak, 2015).

Fig. 21. Prague 1-New Town, Národní-Mikulandská no. 841, 842, 843, excavation NPÚ ÚOP HMP no. 2013/33. The excavated area with the trenches in **grey** with the marking of the original Gothic cellars in **red, blue and green hatching**; boundaries of individual burgher properties reconstructed after V. V. Tomek in **broken green**, wells and cesspits. Finds of medieval and Post Medieval aiglets depicted by **red rings**. (Based on the sources of AO NPÚ ÚOP HMP, elaborated by E. Ditmar, M. Kalíšek and T. Cymbalak, 2015.)

Fig. 22. Unknown author of the Flemish school, 17th century: Portrait of a man on a stone balcony. Available on <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flemish_School_17th_century_Portrait_of_a_Man.jpg>.

Fig. 23. Unknown author of the British school, 1st half of the 17th century: Portrait of Sir Percy Herbert the second baron from Powis. National Trust, Powis Castle (Wales). Available on <<http://www.bbc.co.uk/arts/yourpaintings/paintings/sir-percy-herbert-c-15981667-2nd-baron-powis-102211>>.

Fig. 24. Jean de Reyn, round 1640: Portrait of a man playing lute. Museum of Fine Arts, Boston. Available on <<http://educators.mfa.org/node/19727>>.

Fig. 25. Pieter Jacobsz, round 1625: Portrait of a standing young man. Ashmolean Museum, Oxford. Available on <<http://www.ashmolean.org/ash/objects/makedetail.php?pmu=730&mu=732&gty=qsea&sec=&dt-n=15&sfn=Artist%20Sort,Title&cpa=1&rpos=0&key=WA1845.21>>.

Fig. 26. Agnolo Bronzino, round 1528: Late Renaissance portrait of Lorenzo Lenzi. Palazzo Strozzi, Florence. Available on <<http://www.wikiart.org/en/agnolo-bronzino/portrait-of-lorenzo-lenzi#supersized-artistPaintings-268014>>.

Fig. 27. Hans de Clercq, 1599: Portrait of Hector van Bouricius. Fries Museum, Leeuwarden. Available on <<https://www.pinterest.com/pin/543598617498505119/>>.

Translated by Linda and Patrick Foster and Bohumila Cymbalak Jankovská

Práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle Národního památkového ústavu Archeologie. Nové historické prameny k dějinám území ČR financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Mgr. Tomasz CYMBALAK
archeolog
NPÚ ÚOP v hl. městě Praze
cymbalak.tomasz@npu.cz

Sylvie SVATOŠOVÁ
dokumentátor
NPÚ ÚOP v hl. městě Praze
svatosova.sylvie@npu.cz